

Методика навчання електронної комерції у педагогічному університеті

На сучасному етапі розвитку суспільства у сфері інформаційної діяльності окреслився інформаційний сектор економіки, перспективною галуззю якого є так звана *Інтернет-економіка*. Цей сектор заснований на використанні глобальної мережі Інтернет для розвитку бізнесу.

Сьогодні у світі відбувається зміщення акцентів з комунікаційної та інформаційно-пошукової функцій мережі Інтернет на реалізацію з її допомогою сучасного бізнесу. Це відбувається завдяки тому, що на основі мережевих технологій докорінно змінюються способи взаємодії між людьми і компаніями, методи дослідницької діяльності, купівлю-продаж тощо.

Впровадження сучасних комунікаційних технологій змінює сутність бізнес-моделей – базових процесів створення продуктів і послуг виробниками та надання їх кінцевим користувачам. Перетворення основних бізнес-процесів за допомогою Інтернет-технологій, згідно з визначенням фахівців компанії IBM, і становить сутність *електронного бізнесу (Е-бізнесу)*. Отже, будь-яка ділова активність, при здійсненні якої використовуються можливості засоби інформаційної мережі для модифікації внутрішніх і зовнішніх зв'язків фірми з метою створення прибутку, охоплюється поняттям Е-бізнесу [1].

В педагогічних університетах для студентів економічних спеціальностей вивчення основ електронної комерції (ЕК) необхідне для формування у майбутніх фахівців економічного профілю цілісної системи знань про використання інформаційних систем і технологій, зокрема Інтернет-технологій в економіці.

Для студентів економічних спеціальностей педагогічних університетів навчальним планом передбачено вивчення дисципліни "Інформаційні системи і технології в економіці" (ІСІТ в економіці) з метою оволодіння сучасними інформаційними системами, технологіями й моделями, які використовуються в різних галузях економіки; опанування теоретичними знаннями та набуття практичних навичок, завдяки чому можна було б ефективно використовувати існуючі автоматизовані системи опрацювання економічних даних, здійснювати комплексний підхід до організації фінансових обчислень; самостійно оволодівати новими програмними засобами [2; 4].

В межах даної дисципліни важливою є тема "Основи електронної комерції", при вивченні якої доцільно розглянути такі питання:

- Електронна комерція як складова електронного бізнесу;
- Платіжні системи мережі Інтернет;
- Банківське обслуговування.

Електронна комерція як складова електронного бізнесу

Електронна комерція є найважливішою складовою електронного бізнесу, хоча часто ототожнюється з ним.

Електронна комерція (Е-комерція) – різновид бізнес-активності, в якій взаємодія суб'єктів бізнесу з купівлі-продажу товарів і послуг (матеріальних та інформаційних) здійснюється за допомогою глобальної мережі Інтернет або іншої інформаційної мережі.

На теперішній час ЕК є важливою сферою застосування бізнесу та науки і потребує відповідного дослідницького і методичного опрацювання і вивчення її як самостійної дисципліни. Насамперед, ці можливості реалізуються у профільних економічних ВНЗ, де дана дисципліна вивчається як окремий курс.

Наведемо ключові поняття електронної комерції та методичні аспекти їх навчання у педагогічному університеті.

При розгляді основ ЕК у педагогічних університетах слід зупинитись на таких питаннях як:

- основні поняття ЕК;
- основні напрямки розвитку та способи ведення ЕК;
- механізми підтримки ЕК: системи платежів в мережі Інтернет, правові аспекти ведення електронного бізнесу в глобальній мережі, можливості банківського обслуговування з використанням комп'ютерних мереж;
- проблеми захисту даних в мережі Інтернет під час здійснення бізнесових операцій через глобальну мережу;
- практичні аспекти ведення електронного бізнесу у вітчизняному секторі мережі Інтернет та країнах близького зарубіжжя тощо, а саме форми Інтернет-торгівлі. Тут необхідно детальніше зупинитись на принципах роботи з Інтернет-магазинами, а також ознайомити студентів із загальними засадами їх створення і функціонування.

Перед вивченням даних питань потрібно актуалізувати знання, необхідні для більш глибокого розуміння основ ЕК. До них відносяться основи функціонування комп'ютерних мереж, зокрема мережі Інтернет та її служб, вміння і навички роботи з її ресурсами, базові знання мови гіпертекстової розмітки веб-документів HTML, знання з економічних дисциплін, пов'язані з банківською діяльністю, фінансовими операціями тощо.

При розгляді основних понять ЕК слід не тільки означити поняття "електронного бізнесу" та "електронної комерції", а й звернути увагу студентів на переваги її впровадження в економіку і перешкоди, які існують на цьому шляху.

До переваг впровадження ЕК належать:

- доступ до експортного ринку;
- додаткові робочі місця для кваліфікованих працівників;
- доступ до інвестиційного капіталу;
- зростання податкових надходжень від застосування електронних платежів тощо.

Для ефективного використання технологій ЕК необхідно врегулювати використання механізмів її підтримки у галузі:

- систем електронних платежів в мережі Інтернет;
- системи законів щодо правового визнання електронних документів і електронного підпису, законодавчого врегулювання ЕК загалом;
- розвитку електронного маркетингу і реклами;
- забезпечення захисту комерційних даних під час передавання мережею тощо.

При навчанні питань, пов'язаних з веденням ЕК, важливо відзначити не тільки способи її реалізації в глобальній мережі Інтернет, а й напрями її розвитку залежно від взаємодіючих у її системах агентів, до яких відносять [3]:

- бізнес для бізнесу (business-to-business, **B2B**) – визначає взаємозв'язок компаній в електронному середовищі;
- бізнес для користувача (business-to-consumer, **B2C**) – визначає взаємозв'язок компаній з кінцевими користувачами в мережі;
- бізнес для адміністрації (business-to-administration, **B2A**) – визначає взаємозв'язки компаній з адміністративними органами;
- користувач для адміністрації (consumer-to-administration, **C2A**) – визначає взаємозв'язки користувачів з адміністрацією.

На рис. 1 показано основні способи ведення ЕК:

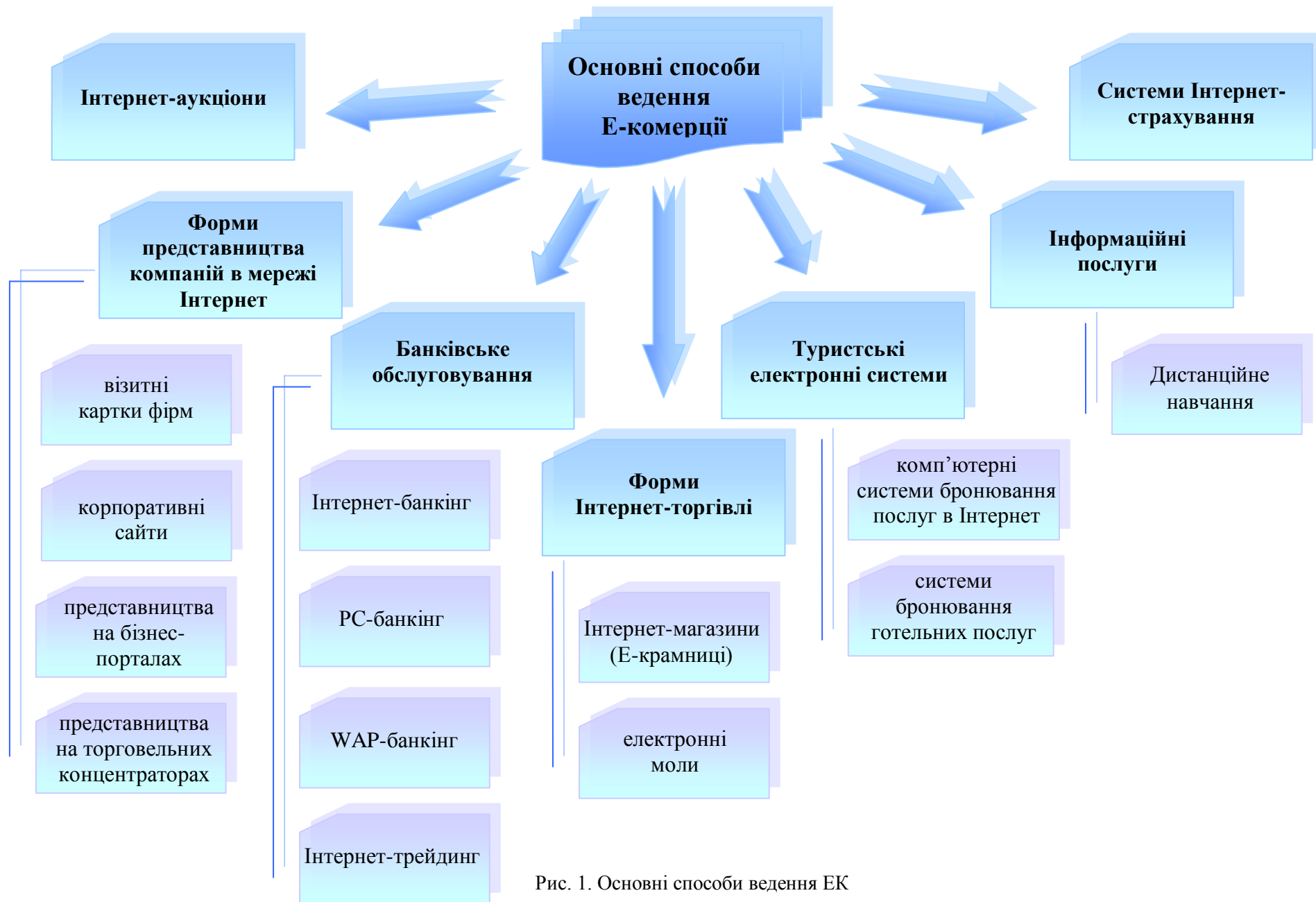

Рис. 1. Основні способи ведення ЕК

Враховуючи невеликий обсяг навчальних годин, відведений на вивчення основ ЕК, неможливо детально розглянути всі способи ведення ЕК. Тому слід звернути особливу увагу на форми представництва компаній в мережі Інтернет, форми Інтернет-торгівлі, банківське обслуговування та інформаційні послуги ЕК.

До форм представництва компаній в глобальній мережі відносять:

- візитні картки фірм у мережі Інтернет;
- корпоративні сайти компаній;
- подання відомостей про компанії на бізнес-порталах;
- подання відомостей про компанії на торговельних концентраторах.

Тут доцільно продемонструвати студентам приклади кожної з форм подання відомостей безпосередньо на відповідних сайтах в мережі Інтернет.

Як показав досвід навчання основ ЕК, найкраще студентами сприймаються теми, що стосуються форм Інтернет-торгівлі, до яких відносяться *Інтернет-магазини* (Інтернет-крамниці, електронні крамниці, електронні магазини) й *електронні торговельні центри* (електронні моли).

Інтернет-торгівля – форма здійснення торгівлі товарами чи послугами з використанням технічних і програмних засобів глобальної комп'ютерної мережі Інтернет.

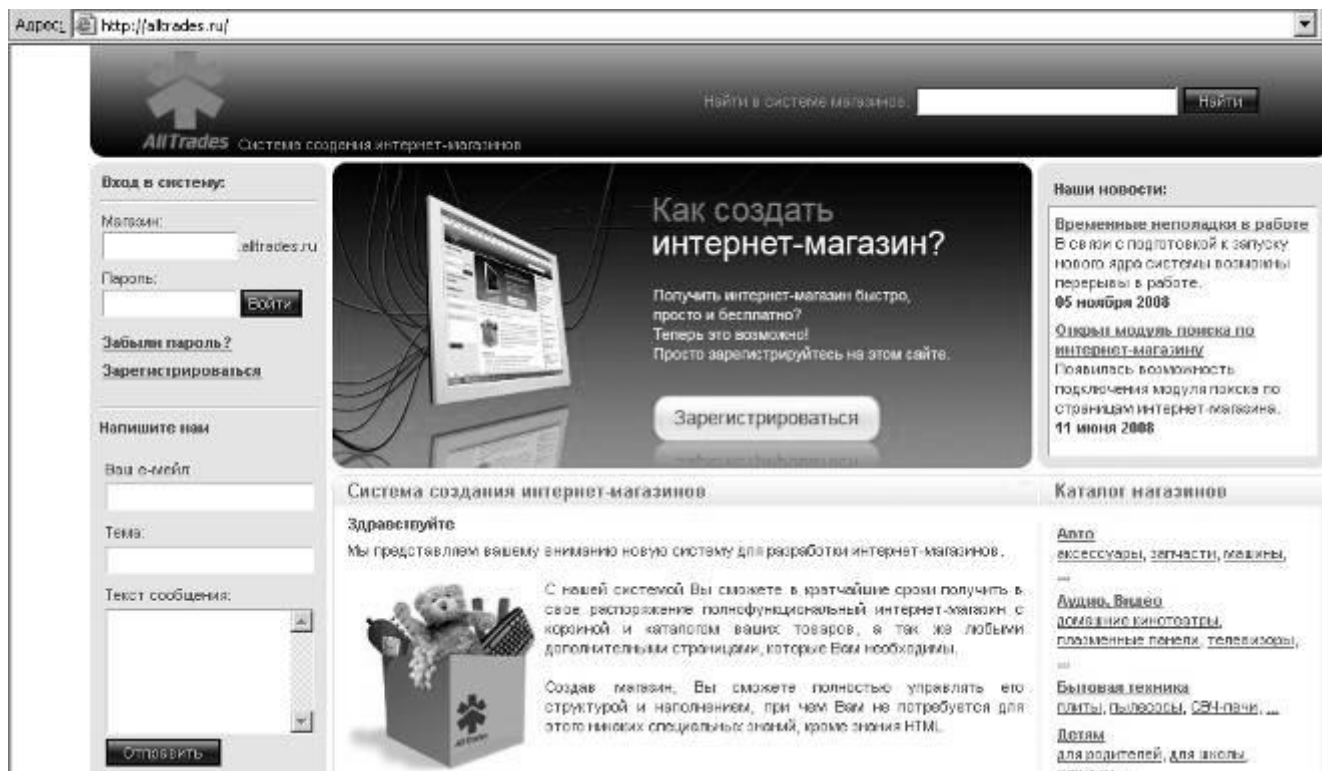
При вивченні даної теми важливо не тільки означити поняття Інтернет-магазинів, електронних молів, показати приклади та етапи роботи з ними в мережі Інтернет (вибір товарів, додавання їх до кошика, вибір способу оплати, оформлення замовлення тощо), а й розглянути найпоширеніші програмні засоби для створення Інтернет-магазинів, до яких належать 1С:Аркадія Інтернет-магазин, торгова система "Еліт" (приклади Інтернет-магазинів, побудованих на базі системи "Еліт" можна переглянути на сайті www.imbs.com), Melbis Shop, E-SHOP, AVALONSHOP, OSG Інтернет-магазин Prof, OSG Інтернет-магазин Start, Shop Script тощо. Причому на сайтах деяких компаній передбачено можливість завантаження демо-версій відповідного програмного забезпечення.

Цікавою формою лабораторної або самостійної роботи є створення власного Інтернет-магазину та розташування його в мережі Інтернет. Це можна зробити, наприклад, за допомогою безкоштовної системи створення електронних магазинів **Alltrades.ru** (<http://alltrades.ru/>).

Після реєстрації на сайті стає доступним сервіс управління магазином, у якому налагоджується його зовнішній вигляд, асортимент пропонованої продукції, створюються необхідні сторінки магазину тощо (рис. 2):

Рис. 2. Головна сторінка системи створення магазинів **Alltrades.ru**

На рис. 3 наведено приклад Інтернет-магазину з продажу книжок, створеного в системі **Alltrades.ru** (адреса сайту: <http://www.boooooks-childrens.alltrades.ru/>):

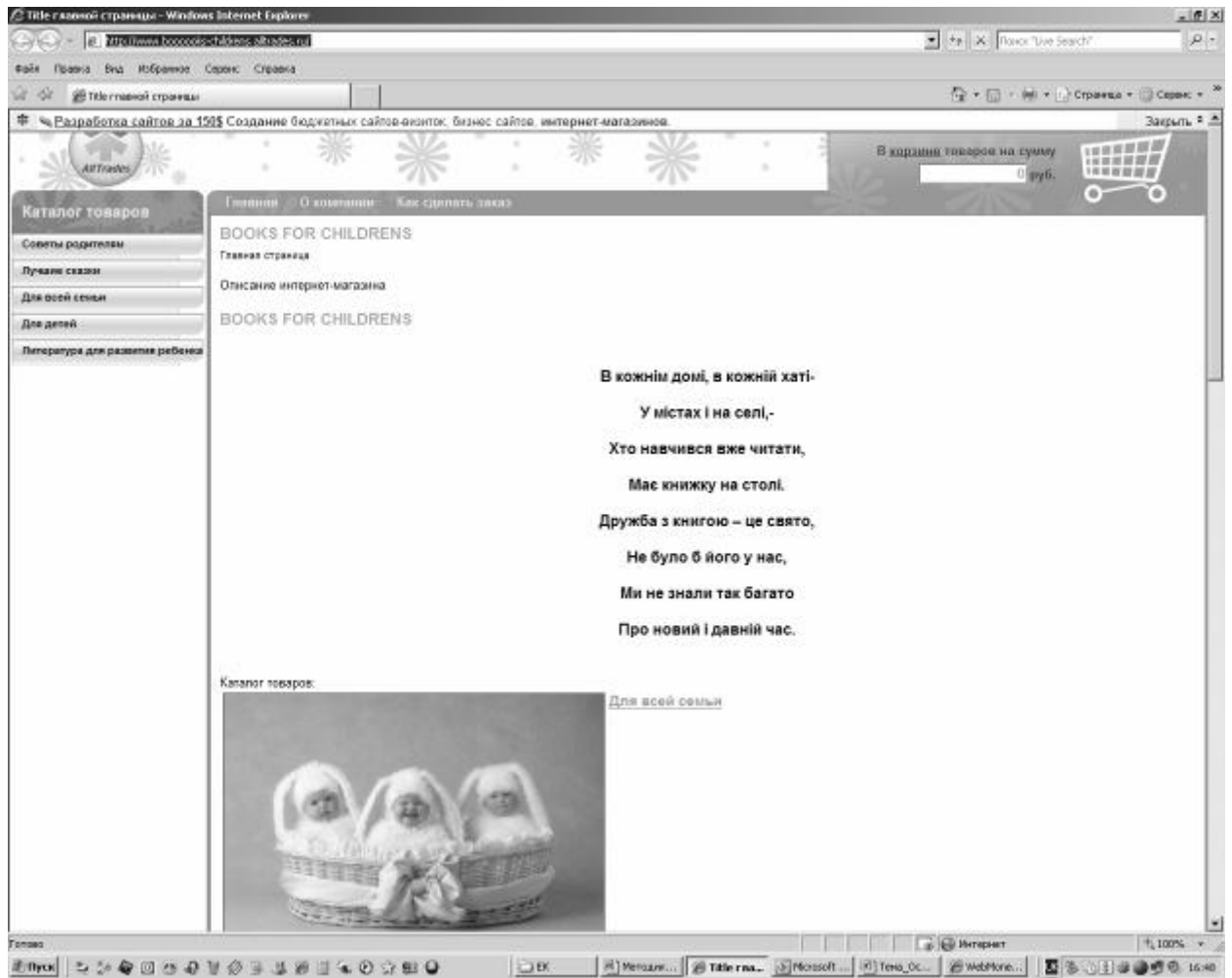

Рис. 3. Приклад створеного Інтернет-магазину в системі **Alltrades.ru**

Для навчання форм банківського обслуговування доцільно розглянути поняття *платіжних систем*, а потім охарактеризувати найпоширеніші платіжні системи мережі Інтернет. При цьому слід зазначити, що для практичної реалізації схем ЕК необхідні підтримуючі механізми, насамперед ефективні системи платежів в мережі Інтернет.

Платіжні системи мережі Інтернет

Платіжна система мережі Інтернет – система здійснення розрахунків між фінансовими установами, бізнес-організаціями та користувачами в процесі купівлі-продажу товарів і послуг через глобальну мережу.

Саме платіжна система дає змогу перетворити Інтернет-службу з опрацювання замовлень або електронну вітрину на повноцінний магазин з усіма стандартними атрибутами: вибравши товар або послугу на сайті продавця, покупець може здійснити платіж, не відходячи від комп'ютера.

У системі ЕК платежі здійснюються за дотримання низки умов [3]:

- *конфіденційність*: під час проведення платежів через мережу Інтернет відомості про покупця (наприклад, номер кредитної картки) доступні тільки установам, які мають на це законне право;
- *збереження цілісності даних*: відомості про купівлю ніхто не в змозі змінити;
- *аутифікація*: покупець та продавець повинні бути впевнені, що всі сторони, які беруть участь в угоді, є тими, за кого вони себе видають;
- *багатоваріантність способів оплати*: можливість оплати будь-якими доступними покупцеві платіжними засобами;
- *авторизація*: процес, під час якого вимога на проведення транзакції автоматично сприймається або відхиляється платіжною системою. Це дає змогу визначити наявність коштів у покупця;
- *гарантії ризиків продавця*: здійснюючи торгівлю в мережі Інтернет, продавець має ризики, пов'язані з відмовами від товару і несумлінністю покупця. Масштаби ризиків повинні бути узгоджені з провайдером платіжної системи й іншими установами, включеними до торговельних ланцюжків, шляхом спеціальних угод;
- *збереження таємниці*: захист повідомлень від несанкціонованого перегляду;
- *мінімізація плати за транзакцію*: плата за опрацювання транзакцій замовлення і оплати товарів входить до їх вартості, тому зниження ціни транзакції збільшує

конкурентоспроможність продавців. Трансакція повинна бути оплачена в будь-якому випадку, навіть за відмови покупця від товару.

Класифікацію платіжних систем мережі Інтернет за способом розрахунків показано на рис. 4:

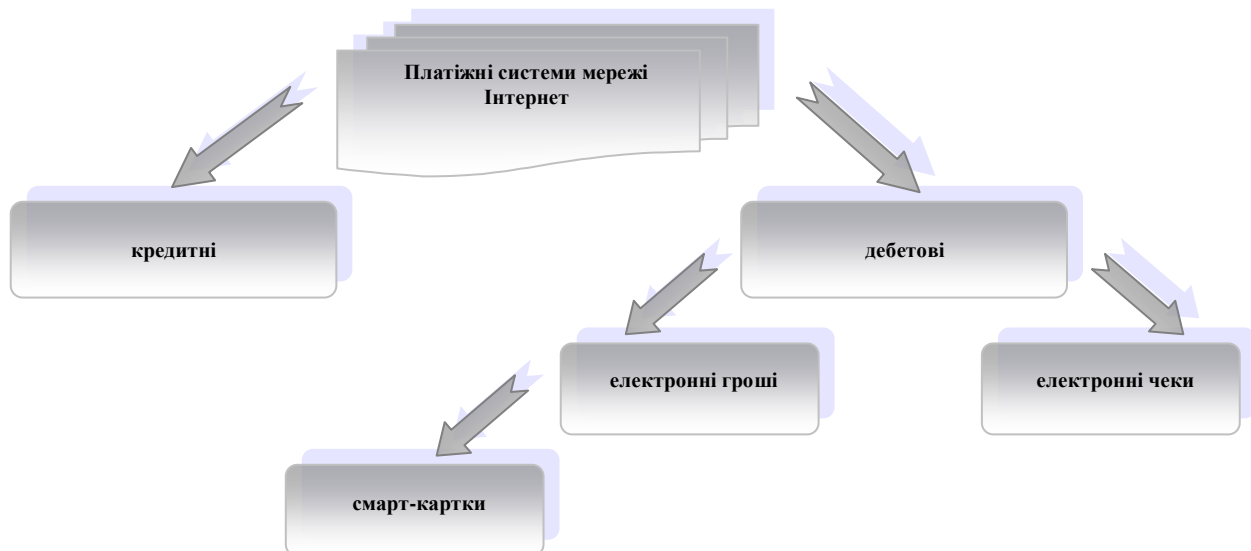

Рис. 4. Класифікація платіжних систем за способом розрахунків

При навчанні платіжних систем глобальної мережі доцільно використовувати платіжну систему **Webmoney Transfer** (<http://webmoney.ru>). Ця система являє собою автоматичний програмно-апаратний комплекс, призначений для автоматизації управління рухом, обігом цифрових титульних знаків Webmoney в глобальній мережі. Цифровим титульним знаком є одиниця обчислення кількості майнових прав у мережі Інтернет. У системі Webmoney є можливість працювати з кількома видами валют, наприклад, WMZ – кошти, еквівалентні доларам США, WME – кошти, еквівалентні євро, WMR – кошти, еквівалентні російським рублям, WMG – кошти, еквівалентні золоту тощо. Учасниками платіжної системи Webmoney Transfer можуть бути користувачі мережі Інтернет (рис. 5):

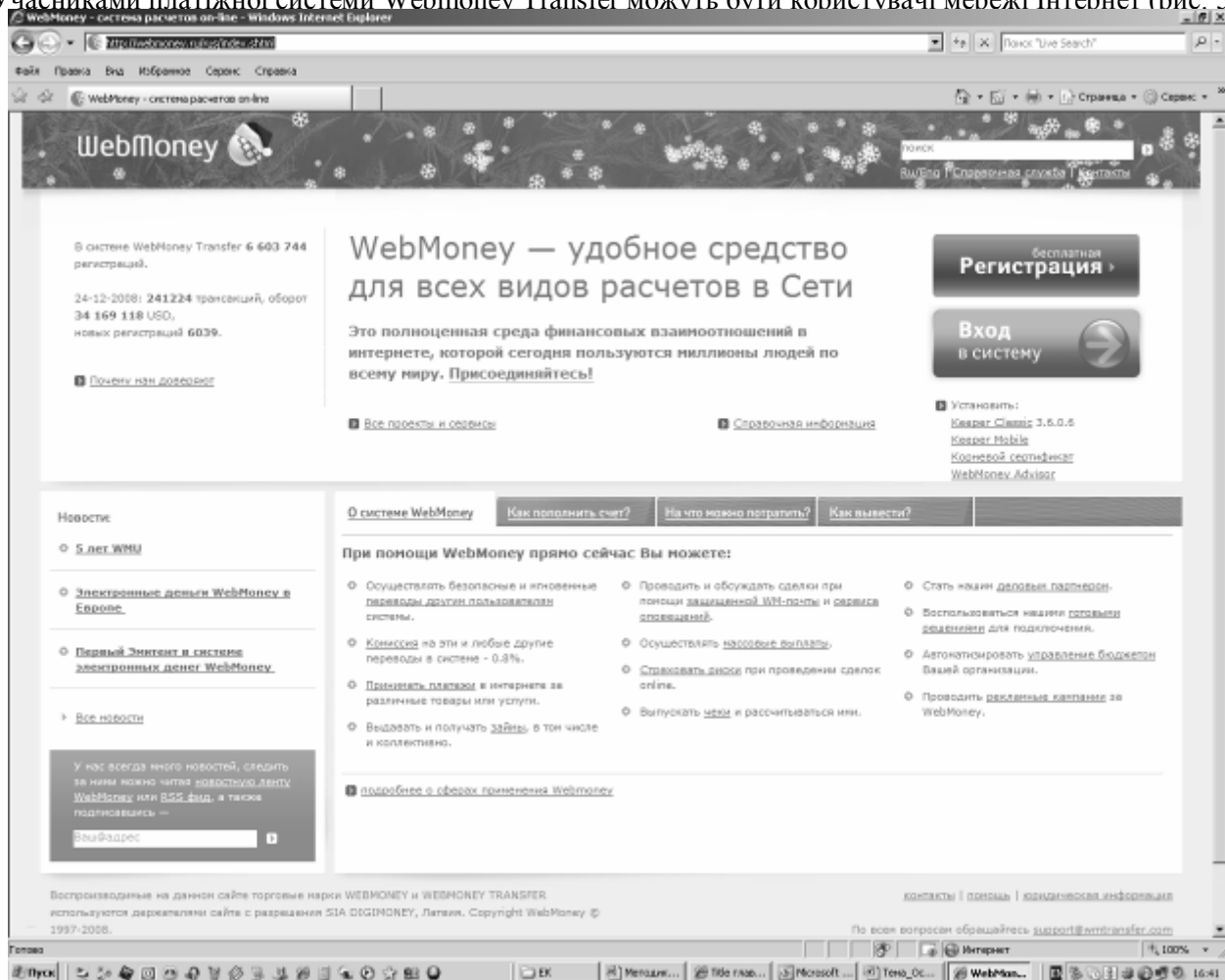

Рис. 5. Головна сторінка сайту платіжної системи **Webmoney Transfer**

На сайті <http://webmoney.ru> є довідкові матеріали та матеріали для навчання роботи з системою WebMoney Transfer, а також глосарій спеціалізованих термінів цієї системи.

Реєстрація на сайті <http://webmoney.ru> безкоштовна. При цьому потрібно завантажити спеціальне програмне забезпечення (ПЗ) WebMoney Keeper (інтерфейс для роботи в системі WebMoney Transfer завантажується безкоштовно). Після встановлення даного ПЗ можна зареєструватися в якості нового учасника системи WebMoney Transfer.

У WebMoney Keeper користувачем створюється так званий *електронний гаманець*, за допомогою якого фактично здійснюються всі операції.

Електронний гаманець – це програмне забезпечення, використання якого дає змогу власнику картки проводити трансакції в режимі он-лайн, управляти отриманням платежів і зберігати цифрові сертифікати.

Поповнювати електронні гаманці можна різними способами: за допомогою WebMoney карт (вони продаються в містах Росії та СНД, відомості про місця продажу карт можна дізнатись за адресою <http://geo.webmoney.ru>), банківським або поштовим переказом, готівкою через банкомати тощо, шляхом обміну готівки на електронну валюту в атестованих обмінних пунктах, шляхом обміну електронної валюти з інших платіжних систем та ін.

Новий сервіс у цій платіжній системі – універсальна картка для платежів в мережі Інтернет. Передбачається, що ця платіжна система посідатиме помітне місце на ринку послуг в Uanet і Runet (українському і російському сегменті мережі Інтернет).

Банківське обслуговування

Після розгляду системи платежів мережі Інтернет доцільно розглянути банківське обслуговування. При цьому слід згадати основні функції комерційних банків та можливості їх застосування в мережі Інтернет.

Основними функціями комерційних банків є [3]:

- посередництво в платежах ("поштова" функція);
- фінансове посередництво першого типу (фінансове інтермедіанство): кредит-депозит; купівля-продаж цінних паперів і валюти;
- фінансове посередництво другого типу (фінансове мідельменство) – розміщення цінних паперів емітента на ринку (банк може бути емісійним платіжним агентом).

Використання сучасних Інтернет-технологій дає змогу банкам частину своїх послуг перевести на новий рівень, привертаючи нових клієнтів і знижуючи витрати на їх обслуговування. Усі платежі, що здійснюються в мережі між продавцем і покупцем, пов'язані з банківськими структурами. Останнім часом для організації платежів між сторонами банки надають клієнтам можливість доступу до свого рахунку через глобальну мережу.

До основних банківських послуг, що надаються через мережу Інтернет відносять:

- Інтернет-банкінг
- РС-банкінг
- Web-банкінг
- WAP-банкінг
- Інтернет-трейдинг та інші послуги.

При цьому необхідно вказати на спільні та відмінні риси даних видів банківського обслуговування, зазначивши, що найбільш перспективними видами обслуговування є Інтернет-банкінг та WAP-банкінг.

Інтернет-банкінг – можливість здійснювати всі стандартні операції, до яких може вдаватися клієнт в офісі банку (за винятком операцій з готівкою) через мережу Інтернет (сплата рахунків, в т.ч. комунальних послуг, грошові перекази, операції з валютою, відкриття рахунків, отримання відомостей про платежі, брокерське обслуговування тощо).

WAP-банкінг, мобільний банкінг (mobile banking, m-banking) – отримання банківських послуг безпосередньо за допомогою мобільного телефону або ноутбука при використанні технології безпроводного доступу (*Wireless Application Protocol*).

У даній темі можна розглянути приклад використання Інтернет-банкінгу у Приватбанку (http://www.privatbank.ua/info/index2.stm?fileName=5_8_1_2u.html), на сайті якого передбачено можливість користування банківськими послугами для приватних та корпоративних клієнтів. Це система "Інтернет-банк Приват24", через яку надається користувачам комплекс банківських послуг в режимі реального часу з будь-якої точки земної кулі і можливість здійснювати операції (рис. 6):

- з різноманітних платежів, грошових переказів;
- відкриття рахунків, депозитів;
- валютообмінних операцій;
- замовлення карток, оплата послуг мобільних операторів тощо.

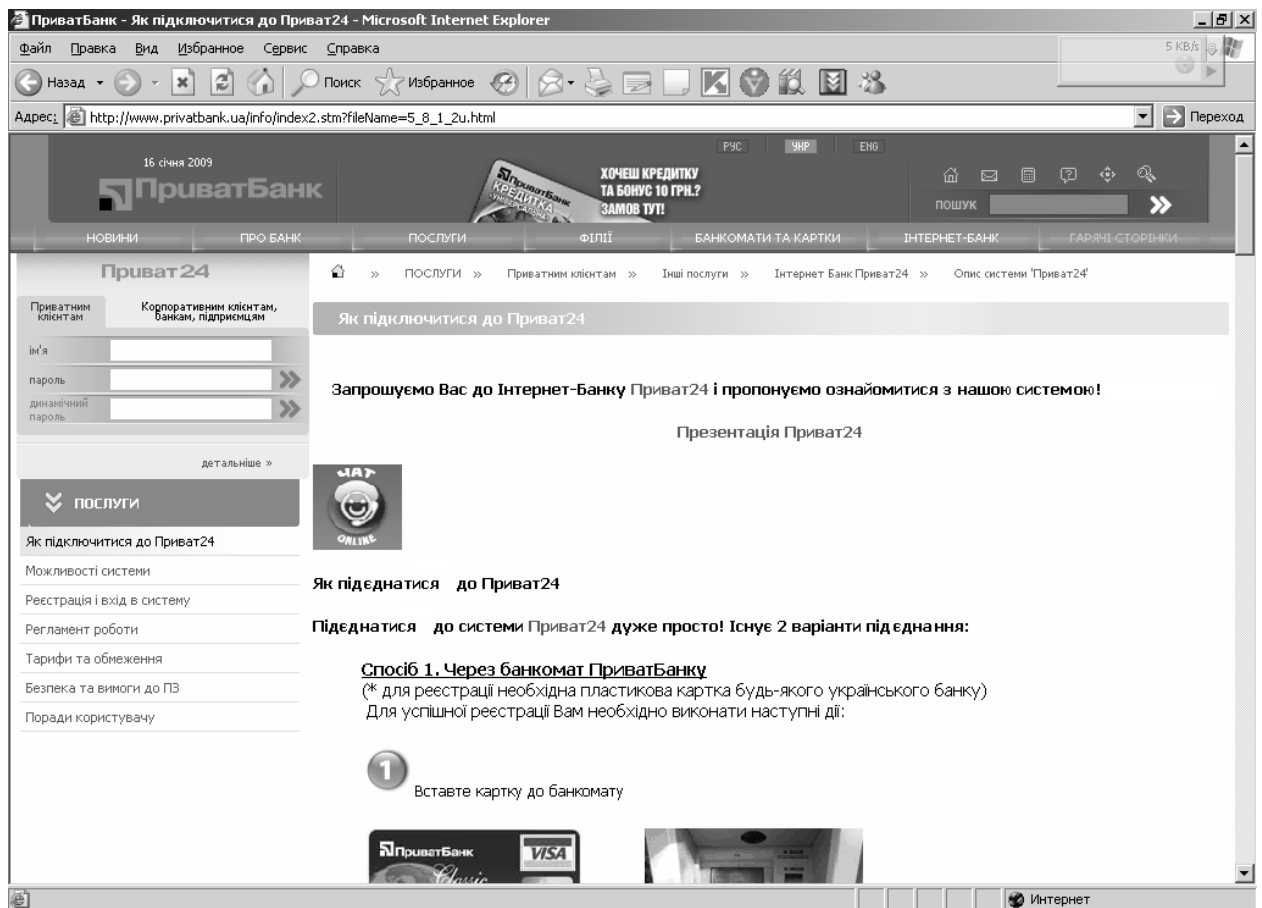

Рис. 6. Система Інтернет-банкінгу Приватбанку

Окремі питання з даної теми, наприклад, "Правові аспекти ведення електронного бізнесу з використанням комп'ютерних мереж", "Захист даних в мережі Інтернет" тощо, студентам можна запропонувати для самостійного опрацювання.

Вивчення теми "Основи електронної комерції" не тільки сприяє формуванню в майбутніх учителів економіки та фахівців економічного профілю цілісної системи знань про ЕК як складову електронного бізнесу, а й набуттю практичних навичок із здійснення ділових операцій електронними засобами глобальної комп'ютерної мережі Інтернет.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Алексунин, В.А., Електронная коммерция и маркетинг в Интернете: Учебное пособие [Текст] / Алексунин, В.А., Родигина В.В. – М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К⁰", 2005. – 216 с.
2. Кузьміна, Н.М. Зміст і методика навчання курсу "Використання нових інформаційних технологій у економіці" в педагогічному вузі [Текст] / Н.М. Кузьміна // Комп'ютерно-орієнтовані системи навчання: Зб. наукових праць / Редкол. – К.: НПУ імені М.П. Драгоманова, Вип. 8. – 2004. – С. 98-105.
3. Макарова, М.В. Електронна комерція [Текст]: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Видавничий центр "Академія", 2002. – 272 с.
4. Струтинська, О.В. До вибору змісту навчання курсу "Інформаційні системи і технології в економіці" для студентів педагогічних університетів [Текст] / О.В. Струтинська // Педагогічний процес: теорія і практика: Київ – 2006. – С. 323-333.
5. <http://alltrades.ru>
6. <http://webmoney.ru>
7. <http://www.boooooooks-childrens.alltrades.ru/>
8. http://www.privatbank.ua/info/index2.stm?fileName=5_8_1_2u.html